

Жданов Вадим Вадимович

Інституціоналізація політичних партій як детермінанта оптимізації виборчого процесу

УДК 329:324

DOI [https://doi.org/10.24195/2414-](https://doi.org/10.24195/2414-9616.2026-2.4)

9616.2026-2.4

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Жданов Вадим Вадимович
аспірант кафедри політології
та загальноправових дисциплін
Національного університету
«Запорізька політехніка»
вул. Університетська, 64, Запоріжжя,
Україна
ORCID: 0009-0009-9211-2168

Актуальність проблеми. У сучасних умовах трансформації політичного ландшафту України питання інституціоналізації політичних партій набуває критичного значення. Існує суттєвий розрив між формально-правовим закріпленням партійних структур та їхньою реальною функціональною спроможністю. Слабкість партій як стабільних посередників між суспільством і державою призводить до високої електоральної волатильності, домінування популізму та персоналістських проєктів, що дестабілізує виборчий процес та нівелює якість демократичного представництва. Мета дослідження полягає у поляганні у теоретичному обґрунтуванні інституціоналізації політичних партій як базового чинника оптимізації виборчого процесу в Україні. Методи дослідження. Наукова обґрунтованість результатів забезпечена застосуванням комплексного інструментарію: методу концептуалізації для визначення рівнів та критеріїв інституціоналізації; історичного методу для виявлення етапів правового оформлення партійної системи України; системного методу для аналізу витоків та наслідків сучасної інституційної кризи. За допомогою компаративного методу досліджено взаємовплив партійних та виборчих систем на прикладі досвіду країн Центрально-Східної Європи та Латинської Америки. Неінституційний підхід дозволив розглянути виборчий процес як середовище взаємодії формальних правил та неформальних практик, а метод прогностичного моделювання – сформулювати рекомендації щодо зміцнення автономії партій. Комплексну оцінку внутрішнього стану та зовнішніх впливів на партійну систему здійснено за допомогою SWOT-аналізу, тоді як метод контент-аналізу програмних документів та медіа-активності (2019–2026 рр.) забезпечив об'єктивну квантифікацію рівня ідеологічної ідентичності та персоналізації суб'єктів.

Результати. Дослідження підтвердило переважно «фасадний» характер інституціоналізації вітчизняних партій. Емпірично доведено критичне розмивання ідеологічного фундаменту (падіння частки ідеологічних маркерів до 6%) та гіперперсоналізацію партійного дискурсу (перевага згадуваності лідерів над організаціями у 6,2 рази). Встановлено, що повномасштабне вторгнення спричинило «дискурсну конвергенцію», де домінування безпекової тематики (58%) призвело до програмної уніфікації суб'єктів. Доведено, що оптимізація виборчого процесу можлива лише через створення законодавчих стимулів для зміцнення фінансової автономії партій, розвитку внутрішньопартійної демократії та переходу від лідерських проєктів до сталих ідеологічних інститутів. Це дозволить мінімізувати електоральні аномалії та забезпечити системну стабільність політичного режиму.

Ключові слова: інституціоналізація політичних партій, виборчий процес, партійна система, електоральна волатильність, ідеологічна ідентичність, демократичне представництво, неінституціоналізм, політична трансформація.

Вступ. Взаємозв'язок між ступенем інституціоналізації політичних партій та якістю виборчого процесу є визначальним для стабільності політичної системи. Інституціоналізація в даному дослідженні розглядається як багатовимірний процес, що охоплює не лише формальне правове закріплення організаційних структур, а й їхню функціональну ефективність, адаптивність та суспільну легітимність [8]. Проблема оптимізації виборів в Україні полягає у розриві між динамікою виборчого законодавства та реальним станом партійного будівництва.

Ключовим детермінантом виборчого процесу є перехід партій від стадії ефемерних виборчих проєктів до сталих інститутів із чіткою рольовою диференціацією [1]. Проте сучасні тенденції вказують на глибоку інституційну кризу: патрон-клієнталізм як основа комунікації, деідеологізація та медіатизація політики призводять до зниження рівня партійної ідентифікації [3]. Як наслідок, виборча

система, що має стимулювати розвиток партій, часто лише фіксує їхню слабкість, оскільки правова інституціоналізація (створення законодавчих рамок) не супроводжується політичним вкоріненням суб'єктів у суспільстві [5].

Залежність між типом виборчої системи та моделями міжпартійної конкуренції визначає рівень волатильності електоральних уподобань [2]. Відсутність життєздатних інститутів, здатних каналізувати соціальні зміни, неминуче провокує політичну дестабілізацію та насильство [9]. У цьому контексті виборчий процес постає не просто як сукупність процедур із висунення та голосування, а як інституційне поле, де стабільність результату прямо пропорційна рівню автономії та структурованості партій [7].

Узагальнюючи, можна стверджувати, що інституціоналізація політичних партій виступає не лише внутрішньою характеристикою партійного будівництва, а фундаментальною

передумовою оздоровлення виборчої практики. Необхідність теоретичного переосмислення та практичного вдосконалення цього процесу як інструменту мінімізації електоральних аномалій і забезпечення передбачуваності політичної конкуренції зумовлює вибір теми та напрямів даного дослідження.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні інституціоналізації політичних партій як базового чинника оптимізації виборчого процесу в Україні.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

- здійснити концептуалізацію поняття «інституціоналізація політичних партій», виокремивши її рівні, критерії та етапи еволюції від організаційного оформлення до функціональної стабілізації;

- проаналізувати генезу та етапи правової інституціоналізації партійної системи в Україні, оцінивши ефективність наявної нормативно-правової бази у контексті виборчих реформ;

- виявити характер та наслідки інституційної кризи сучасних партій, зокрема вплив процесів деідеологізації, медіатизації та патрон-клієнталізму на зниження партійної ідентифікації виборців;

- дослідити механізм взаємовпливу виборчої та партійної систем, визначивши роль виборчих процедур у мінімізації електоральної волатильності та зміцненні міжпартійної конкуренції;

- обґрунтувати стратегічні напрями оптимізації виборчого процесу через посилення автономії та ресурсного забезпечення політичних партій як передумови забезпечення політичної стабільності.

Для забезпечення наукової обґрунтованості результатів дослідження використано сукупність методів, що дозволяють розглянути інституціоналізацію політичних партій як багатоаспектний процес. Вибір інструментарію зумовлений необхідністю послідовного вирішення поставлених завдань:

- метод концептуалізації передбачає визначення поняття «інституціоналізація політичних партій»;

- історичний метод використано для виявлення етапів правової інституціоналізації партійної системи України;

- системний метод використаний для аналізу інституційної кризи сучасних партій;

- компаративний метод задіяний для дослідження взаємовпливу партійних та виборчих систем, зіставлення вітчизняного досвіду з практиками країн центрально-східної Європи та Латинської Америки;

- неінституційний підхід дозволив розглянути виборчий процес як динамічне середовище, де формальні правила (виборче законодавство) та неформальні практики (політична культура) визначають стратегії поведінки партій та рівень їхньої життєздатності;

- метод прогностичного моделювання застосовано для обґрунтування напрямів оптимізації виборчого процесу, це дало змогу сформулювати рекомендації щодо зміцнення інституційної автономії партій як запобіжника системній нестабільності та електоральним аномаліям;

- SWOT-аналіз застосовано для комплексної оцінки внутрішніх переваг і недоліків партійної системи України, а також виявлення зовнішніх можливостей та загроз її стабільній інституціоналізації;

- метод контент-аналізу застосовано для об'єктивного та систематичного вивчення програмних документів політичних партій, а також їхньої медійної активності.

Результати. Концептуалізація інституціоналізації політичних партій вимагає відходу від спрощеного розуміння цього явища як суто формальної реєстрації організації. У межах сучасного політологічного дискурсу цей процес розглядається як багатовимірною еволюція, в результаті якої партія набуває ознак автономності, структурної цілісності та суспільної легітимності. Т. Бевз визначає цей шлях як поступ від первинного організаційного оформлення до повної стабілізації функцій, де ключовим показником стає рольова диференціація та здатність структури до самовідтворення незалежно від персоналій лідерів [1]. При цьому важливо розрізняти інституціоналізацію окремої партії та інституціоналізацію партійної системи в цілому, оскільки остання базується на стабільності інтеракцій між суб'єктами, що робить міжпартійну конкуренцію передбачуваним і легітимним явищем [4].

Операціоналізація цього поняття дозволяє виокремити систему критеріїв, серед яких фундаментальне значення мають нормативно-правова відповідність, функціональна ефективність та рівень ідеологічної ідентичності. О. Чальцева наголошує, що інституціоналізація може виступати як залежною змінною, що визначається соціальними умовами, так і незалежним чинником, який прямо впливає на електоральну поведінку та стійкість політичного режиму [8]. Високий рівень інституціоналізації проявляється через низьку виборчу волатильність та глибоку вкоріненість партії у суспільну структуру, що мінімізує ризики перетворення партій на ситуативні «електоральні машини».

Етапність цього процесу передбачає поступове закріплення внутрішньопартійних процедур та формування стійкої ієрархії, що дозволяє організації адаптуватися до динамічного політичного середовища без втрати ідентичності. За С. Гантінгтоном, саме відставання в розвитку таких життєздатних інститутів від швидкості соціально-економічних змін є головною причиною політичної нестабільності [9]. Таким чином, інституціоналізація постає не просто технічним атрибутом партійного будівництва, а стратегічним механізмом, який забезпечує перехід від хаотичної боротьби за владу до впорядкованого

виборчого процесу, де партії функціонують як стабільні посередники між державою та суспільством.

Аналіз генези та етапів правової інституціоналізації партійної системи України крізь призму історичного методу дозволяє простежити складну траєкторію формування нормативного фундаменту, що визначає параметри електоральної конкуренції. Правова інституціоналізація не є тотожною політичній, проте вона виступає необхідним каркасом, який задає «правила гри» та структурує партійне поле через механізми реєстрації, фінансування та участі у виборах [4].

На першому етапі (1991–1996 рр.), що характеризувався організаційним оформленням суб'єктів у посттоталітарному просторі, ключовим правовим актом стало прийняття Конституції України. Це заклало базові принципи багатопартійності, проте залишало партійну систему у стані низької впорядкованості. Другий етап (1996–2001/2002 рр.) позначився якісним стрибком – прийняттям Закону «Про політичні партії в Україні» (2001), який запровадив жорсткіші вимоги до реєстрації та діяльності. Вибори 2002 року, що відбулися на цьому фоні, продемонстрували початок структурної трансформації електоральної конкуренції [5].

Третій етап (2002–2014/2015 рр.) став періодом адаптації до виборчих реформ та викликів Революції Гідності, що суттєво змінило акторну структуру системи. Важливою віхою стало запровадження у 2015 році державного фінансування партій, що ознаменувало перехід до четвертого етапу інституціоналізації. Цей крок був спрямований на посилення автономії партій від фінансово-промислових груп та підвищення прозорості їхньої діяльності [5; 6].

Оцінка ефективності сучасної нормативно-правової бази свідчить про наявність певного дисбалансу. З одного боку, сформовано розгалужену систему законів (зокрема Виборчий кодекс), що регламентують кожен аспект діяльності – від створення до розпуску та фінансування [5]. З іншого боку, правова інституціоналізація часто має «штучний» характер: законодавчі вимоги щодо обов'язкової участі у виборах або наявності регіональних структур не завжди корелюють із реальним рівнем підтримки партій у суспільстві. Ефективність реформ у контексті виборчого процесу наразі обмежена інерцією патрон-клієнталістських практик та слабкістю внутрішньопартійної демократії. Таким чином, подальша оптимізація бази має бути спрямована не стільки на кількісне обмеження суб'єктів, скільки на створення стимулів для їхнього перетворення на життєздатні інститути, здатні забезпечити легітимність та стабільність політичного режиму [9].

Аналіз інституційної кризи сучасних політичних партій за допомогою системного методу дозволяє розглядати це явище не як випадковий збіг обставин, а як результат глибоких структурних деформацій політичної системи. Суть цієї кризи полягає

у прогресуючій нездатності партій виконувати свої базові функції посередництва між державою та суспільством, що призводить до системної нестабільності та ерозії представницької демократії [3; 9].

Характер сучасної кризи детермінований декількома взаємопов'язаними процесами. Перш за все, деідеологізація політичного життя призводить до розмивання програмних відмінностей між суб'єктами, перетворюючи партії на ситуативні об'єднання без чіткого ціннісного ядра. Це позбавляє виборців змістовних орієнтирів для ідентифікації. Паралельно з цим медіатизація та персоналізація політики зміщують акцент із партійних структур на особистість лідера. Політика трансформується у сферу шоу-бізнесу, де «харизматичний популізм» стає головним інструментом мобілізації, що фактично підміняє реальну інституційну розбудову медійними ефектами [3; 8].

Особливе деструктивне значення має патрон-клієнталізм, який стає основою внутрішньопартійної комунікації. У такій моделі партія функціонує не як ідеологічна організація, а як патрімоніальна мережа, де доступ до ресурсів та владних позицій визначається особистою лояльністю до лідера («патрона»), а не професіоналізмом чи прихильністю до програми. Це блокує процеси внутрішньопартійної демократії та рекрутування нових еліт, консервуючи закритість партійних машин [3; 10].

Наслідком цих процесів є критичне зниження рівня партійної ідентифікації виборців. Коли партії сприймаються як відчужені від суспільства бюрократичні апарати або інструменти олігархічного впливу, громадяни втрачають мотивацію до стабільної підтримки певних політичних сил. Це провокує високу електоральну волатильність – різку зміну уподобань від виборів до виборів, що робить політичний процес непередбачуваним [4].

Зрештою, інституційна криза «мейнстримних» партій створює вакуум, який заповнюють партії «нової політики». Хоча останні часто орієнтовані на постматеріальні цінності та антиістеблішментську риторіку, вони самі нерідко мають низький рівень інституціоналізації та децентралізований мережевий характер, що не гарантує довготривалої стабільності системи [3]. Таким чином, інституційна криза є викликом для самої суті демократичного ладу, оскільки слабкість партій як інститутів, за С. Гантінгтоном, є прямою передумовою політичного хаосу та деградації виборчих процедур [9].

Дослідження механізму взаємовпливу виборчої та партійної систем крізь призму компаративного методу дозволяє виявити стійкі закономірності, за яких виборчі процедури стають ключовим архітектором політичного ландшафту. Взаємозалежність цих систем визначає не лише персональний склад органів влади, а й саму стабільність демократичного режиму. Як зазначає І. Георгізова, виборча система справляє вирішальний вплив на парла-

ментську конфігурацію та урядову стабільність, оскільки тип виборчої моделі безпосередньо корелює з моделлю партійної конкуренції [2].

Використання порівняльного аналізу досвіду країн Центрально-Східної Європи та Латинської Америки підтверджує, що ефективність виборчих процедур у зміцненні міжпартійної конкуренції залежить від здатності законодавчих рамок мінімізувати електоральну волатильність. У системах із низьким рівнем інституціоналізації, де партії позбавлені глибокого соціального коріння, виборчий процес часто провокує різкі коливання уподобань виборців, що робить політичне поле фрагментованим і непередбачуваним [4; 11]. Досвід латиноамериканських демократій демонструє, що без належної інституційної міцності партій виборчі режими можуть призводити до домінування неопатрімоніальних та клієнтелістських практик, де голосування базується на етнічних чи особистісних факторах, а не на програмних засадах [10; 11].

Роль виборчих процедур у цьому контексті полягає у створенні таких «правил гри», що стимулюють партії до автономії та довгострокового планування. Зокрема, йдеться про механізми, які перешкоджають функціонуванню ефемерних виборчих проєктів і сприяють виокремленню стабільних політичних гравців. Коли виборчий процес трактується як послідовна взаємодія легітимних суб'єктів, він стає детермінантою розвитку сучасної політики, забезпечуючи передбачуваність міжпартійної взаємодії та мінімізуючи електоральні аномалії [7].

Отже, механізм взаємовпливу базується на здатності виборчих процедур структурувати партійну систему: від правової регламентації участі у виборах до встановлення бар'єрів, що сприяють консолідації партійного поля. Це дозволяє трансформувати виборчий процес із механічного підрахунку голосів на інструмент зміцнення інституційної стабільності, де якість міжпартійної конкуренції є прямо пропорційною рівню інституціоналізації її суб'єктів.

Обґрунтування стратегічних напрямів оптимізації виборчого процесу через призму неоінституційного підходу та методу прогностичного моделювання дозволяє розглядати виборче середовище не як статичну процедуру, а як динамічне поле взаємодії формальних правил та неформальних практик. У цьому контексті виборче законодавство виступає базовим інституційним каркасом, який визначає стратегії поведінки політичних партій та рівень їхньої життєздатності. Ефективність виборчого процесу прямо залежить від того, наскільки запропоновані норми сприяють посиленню автономії партій та їхньому перетворенню на стабільні політичні інститути [4; 8].

Ключовим напрямом оптимізації є зміцнення ресурсної та інституційної незалежності партійних структур. Державне фінансування, запроваджене

на четвертому етапі правової інституціоналізації в Україні, має стати не просто інструментом підтримки, а механізмом мінімізації впливу олігархічних груп та патрон-клієнтелістських мереж. Прогнозування розвитку партійної системи вказує на те, що лише фінансова прозорість та автономія дозволяють партіям відійти від моделі «електоральних машин» до формату стабільних організацій із глибоким соціальним корінням [5; 10]. Це, у свою чергу, веде до зниження електоральної волатильності, оскільки виборець ідентифікує себе зі сталою ідеологічною платформою, а не з тимчасовим медійним проєктом.

Іншим стратегічним вектором є посилення відповідальності партій за виконання їхніх системних функцій. Оптимізація виборчого процесу передбачає створення штучних законодавчих механізмів, які б стимулювали внутрішньопартійну демократію та систематичну участь у виборах усіх рівнів. Слабкість політичних інститутів, як зазначав С. Гантінгтон, є першопричиною політичного насильства та дестабілізації; отже, зміцнення партій через виборчі фільтри та бар'єри є запобіжником системному хаосу [9].

З огляду на результати проведеного дослідження, SWOT-аналіз інституціоналізації партійної системи України дозволяє чітко розмежувати внутрішні характеристики системи та зовнішні чинники, що впливають на її стабільність.

Сильною стороною вітчизняної системи є наявність розвиненого нормативно-правового каркаса. Виборчий кодекс та закон про політичні партії створюють чіткі межі для легітимної діяльності, а впровадження державного фінансування заклало фундамент для потенційної автономізації партій від приватних донорів. Стала практика конкурентних виборів сформувала певну інституційну пам'ять та легітимізувала механізм зміни влади.

Однак цей потенціал нівелюється критичними внутрішніми слабкостями. Ключовою проблемою залишається ідеологічна аморфність: більшість партій функціонують як лідерські проєкти («партії-вожді»), де структура тримається на персональному рейтингу керівника, а не на програмних засадах. Це призводить до слабкості регіональних осередків, які часто існують лише «на папері» та активізуються виключно під виборчий цикл. Крім того, незважаючи на держпідтримку, партії зберігають високу фінансову залежність від фінансово-промислових груп, що робить їх інструментами лобізму, а не представництва суспільних інтересів.

Головною можливістю для якісної трансформації є євроінтеграційний вектор. Вимоги ЄС щодо прозорості політичних фінансів та боротьби з корупцією змушують українські партії адаптуватися до західних стандартів підзвітності. Розвиток громадянського суспільства та цифровізація комунікацій створюють умови для прямого зв'язку партій

з виборцями, оминаючи традиційні медійні бар'єри. Посилення контролю з боку НАЗК також відкриває шлях до витіснення «тіньового» капіталу з політичного процесу.

Водночас ці можливості стикаються з потужними загрозами. Аномально висока електоральна волатильність свідчить про те, що виборці не мають сталі лояльності до політичних брендів, що робить систему вкрай нестабільною. Це створює сприятливий ґрунт для популізму – появи короткострокових медійних проєктів, які за допомогою агресивного маркетингу витісняють реальні політичні інститути. Ситуація ускладнюється тривкістю патрон-клієнталістських практик, де неформальні домовленості все ще важать більше, ніж офіційні процедури. В умовах безпекових ризиків та зовнішніх інформаційних атак такі вразливості системи можуть призводити до деградації виборчого процесу та системної політичної нестабільності.

Таким чином, SWOT-аналіз демонструє, що інституціоналізація в Україні має переважно «фасадний» характер, де сильні сторони зосереджені в юридичній площині, тоді як слабкості та загрози лежать у сфері політичної культури та реальної економічної залежності. Стратегічне завдання полягає у конвертації правових можливостей у реальну функціональну автономію партій.

Проведений контент-аналіз програмних документів та медійної активності провідних політичних сил України у період 2019–2026 років дозволив емпірично обґрунтувати стан інституціоналізації партійної системи як ключової детермінанти оптимізації виборчого процесу. На першому етапі дослідження було визначено об'єкт аналізу, яким виступили 14 передвиборчих програм та понад 200 одиниць медіа-контенту 7 провідних партій, а також сформовано категоріальний апарат, що включав поняттєво-тематичні, референціальні та пропозиціональні одиниці. У межах розробленого класифікатора було виділено чотири базові категорії: ідеологічна суб'єктність, безпека та оборона, персоналізація лідерства та соціально-економічне проєктування. Процедура кодування та подальша квантифікація текстового масиву дозволили перевести якісні характеристики партійного дискурсу у цифрові показники для подальшої статистичної обробки.

Результати підрахунку частотних та процентних розподілів засвідчили глибоку трансформацію змістовного наповнення діяльності партій, де частка ідеологічних маркерів (квазіреференціальних одиниць) скоротилася з 18% до критичних 6%, що вказує на фактичне розмивання ідеологічного фундаменту суб'єктів виборчого процесу. Натомість категорія «безпека та оборона» після 2022 року продемонструвала аномальне зростання до 58% від загального обсягу вибірки, що призвело до лексичної уніфікації програм різних партій та нівелю-

вання програмної конкуренції як такої. Особливої уваги заслуговує рівень персоналізації, де частота вживання референціальних одиниць, пов'язаних із постатями лідерів, у 6,2 рази перевищила згадуваність назв самих організацій, підтверджуючи вождистський тип інституціоналізації. Водночас аналіз пропозиціональних одиниць в економічному блоці виявив, що 72% тез мають суто декларативний характер, констатуючи проблеми без пропонування конкретних сценаріїв їх розв'язання.

Інтерпретація отриманих кількісних даних у теоретичному контексті дослідження дозволяє зробити висновок про домінування «фасадної» інституціоналізації в Україні, де партії існують як медійні оболонки та волонтерсько-мілітарні хаби, а не як стабільні ідеологічні інститути. Такий стан функціонального вимивання безпосередньо перешкоджає оптимізації виборчого процесу, оскільки провокує аномально високу електоральну волатильність: за відсутності змістовних програмних розбіжностей виборець ідентифікує себе з персоналіями або загальними патріотичними гаслами, що унеможлиблює формування системи відповідального політичного представництва. Верифікація даних через порівняння динаміки до та після повномасштабного вторгнення підтверджує, що війна стала каталізатором остаточної деідеологізації партійної системи, вимагаючи пошуку нових інституційних механізмів для стабілізації вітчизняного політичного поля.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що стратегія оптимізації має базуватися на принципі інституційної взаємовідповідності: виборчі процедури повинні створювати умови, за яких виживання партії стає можливим лише за умови її високої інституціоналізації. Такий підхід забезпечує передбачуваність міжпартійної конкуренції та перетворює виборчий процес на дієвий механізм формування легітимної влади, здатної підтримувати політичну стабільність в умовах демократичного транзиту [4; 7].

Висновки. Узагальнення результатів дослідження дозволяє стверджувати, що інституціоналізація політичних партій є фундаментальною детермінантою оптимізації виборчого процесу, оскільки саме рівень організаційної та ідеологічної спроможності суб'єктів визначає стабільність політичної системи. Концептуальний аналіз засвідчив, що цей процес вимагає відходу від формального розуміння партійного будівництва на користь формування автономних та легітимних структур, здатних до самовідтворення незалежно від персоналій лідерів. Попри тривалу генезу правового каркаса в Україні, яка пройшла шлях від первинної легалізації до впровадження державного фінансування та прийняття Виборчого кодексу, спостерігається суттєвий дисбаланс між нормативною регламентацією та реальною політичною практикою. Системна криза, що проявляється через деідеологізацію, патрон-клієнталізм та медіатизацію, перетворює

партії на ситуативні «електоральні машини», що унеможлиблює функціонування виборчого процесу як механізму якісного представництва суспільних інтересів.

Емпірична верифікація стану партійної системи через SWOT-аналіз та контент-аналіз програмних документів підтвердила «фасадний» характер вітчизняної інституціоналізації. Результати квантифікації змістовних одиниць партійного дискурсу в період 2019–2026 років наочно демонструють функціональне вимивання програмної складової, де частка ідеологічних маркерів скоротилася до критичних показників, а вождистський тип комунікації став домінуючим. Повномасштабне вторгнення виступило каталізатором остаточної деідеологізації, сформувавши мілітарно-безпекову «дискурсну конвергенцію», яка за наявності лексичної уніфікації програм різних суб'єктів фактично нівелює змістовну міжпартійну конкуренцію. Це провокує аномально високу електоральну волатильність, оскільки за відсутності стабільних ідеологічних орієнтирів виборець орієнтується на короткострокові медійні ефекти або харизму лідерів.

Таким чином, стратегія оптимізації виборчого процесу повинна базуватися на створенні таких інституційних умов, за яких виживання та успіх політичної сили стають прямо залежними від рівня її внутрішньої інституціоналізації. Це передбачає трансформацію виборчих процедур із суто технічного інструменту підрахунку голосів на дієвий фільтр, що стимулюватиме партії до набуття реальної фінансової автономії, розвитку внутрішньопартійної демократії та розробки фахових стратегій повоєнного відновлення. Лише перехід від персоналізованих виборчих проєктів до сталих політичних інститутів дозволить мінімізувати системні ризики, забезпечити передбачуваність міжпартійної взаємодії та зміцнити легітимність демократичного ладу в Україні в умовах сучасних безпекових викликів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бевз Т. А. Інституціоналізація політичних партій як процес. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2011. Вип. 3. С. 31–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2011_3_5
2. Георгізова І. Л. Проблема взаємовпливу партійної та виборчої систем при формуванні органів державної влади. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали II-ї Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кременчук, 5–6 грудня 2014 року). 2015. С. 47–50.
3. Копинець Ю. Інституційна криза політичних партій на початку ХХ століття та характеристика сучасних тенденцій їх розвитку. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2020. Вип. 30. С. 146–153.
4. Лешанич М. І. Інституціоналізація політичних партій і партійних систем: категоріальний апарат

та методологія дослідження. *Регіональні студії*. 2019. № 18. С. 36–43.

5. Лешанич М. Правова інституціоналізація політичних партій в Україні. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2019. Вип. 13. С. 94–103.
6. Політична система України: конституційна модель та політичні практики : монографія / Г. І. Зеленько та ін. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 536 с.
7. Поліщук І. Виборчий процес як детермінанта сучасної політики. *Політичний менеджмент*. 2005. № 3. С. 137–146.
8. Чальцева О. М. Операціоналізація інституціоналізації політичних партій у сучасних компаративних дослідженнях. *Політичне життя*. 2025. № 2. С. 5–20.
9. Huntington S. P. *Political Order in Changing Societies*. Yale University Press, 1968. 499 p.
10. Panbianco A. *Political Parties: Organization and Power*. Cambridge University Press, 1988. 336 p.
11. Mainwaring S., Scully T. R. *Building Democratic Institutions: Party Systems in Latin America*. Stanford University Press, 1995. 600 p.

REFERENCES:

1. Bevz, T.A. (2011). Instytutsionalizatsiia politychnykh partii yak protses [Institutionalization of political parties as a process]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy* [Scientific Notes of the Kuras Institute of Political and Ethnonational Studies of the NAS of Ukraine], no. 3, pp. 31–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2011_3_5 [in Ukrainian].
2. Heorhizova, I.L. (2015). Problema vzaiemovplyvu partinoi ta vyborchoi system pry formuvanni orhaniv derzhavnoi vlady [The problem of mutual influence of party and electoral systems in the formation of state authorities]. *Teoretychni ta praktychni problemy realizatsii norm prava* [Theoretical and practical problems of implementation of legal norms]: Materials of the II All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. Kremenchuk: KrNU, pp. 47–50 [in Ukrainian].
3. Kopynets, Yu. (2020). Instytutsiina kryza politychnykh partii na pochatku XX stolittia ta kharakterystyka suchasnykh tendentsii yikh rozvytku [Institutional crisis of political parties at the beginning of the XX century and characterization of modern trends in their development]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filos.-politolog. studii* [Bulletin of Lviv University. Series of Philosophical and Political Science Studies], no. 30, pp. 146–153 [in Ukrainian].
4. Leshanych, M.I. (2019). Instytutsializatsiia politychnykh partii i partiinykh system: katehorialnyi aparat ta metodolohiia doslidzhennia [Institutionalization of political parties and party systems: categorical apparatus and research methodology]. *Rehionalni studii* [Regional Studies], no. 18, pp. 36–43 [in Ukrainian].
5. Leshanych, M. (2019). Pravova instytutsializatsiia politychnykh partii v Ukraini [Legal institutionalization of political parties in Ukraine]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Politolohiia* [Bulletin of Precarpathian University. Political Science], no. 13, pp. 94–103 [in Ukrainian].

6. Zelenko, H.I. (Ed.). (2023). Politychna systema Ukrainy: konstytutsiina model ta politychni praktyky [Political system of Ukraine: constitutional model and political practices]. Kyiv: IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy [in Ukrainian].

7. Polishchuk, I. (2005). Vyborychi protses yak determinanta suchasnoi polityky [Electoral process as a determinant of modern politics]. Politychnyi menedzhment [Political Management], no. 3, pp. 137–146 [in Ukrainian].

8. Chaltseva, O.M. (2025). Operatsionalizatsiia instytutsionalizatsii politychnykh partii u suchasnykh

komparatyvnykh doslidzhenniakh [Operationalization of institutionalization of political parties in modern comparative studies]. Politychne zhyttia [Political Life], no. 2, pp. 5–20 [in Ukrainian].

9. Huntington, S.P. (1968). Political Order in Changing Societies. New Haven: Yale University Press [in English].

10. Panebianco, A. (1988). Political Parties: Organization and Power. Cambridge: Cambridge University Press [in English].

11. Mainwaring, S., & Scully, T.R. (1995). Building Democratic Institutions: Party Systems in Latin America. Stanford: Stanford University Press [in English].

Institutionalization of political parties as a determinant for optimizing the electoral process

Zhdanov Vadym Vadymovych

Postgraduate Student at the Department of Political Science and General Legal Disciplines
National University "Zaporizhzhia Polytechnic"
Universytetska str., 64, Zaporizhzhia, Ukraine
ORCID: 0009-0009-9211-2168

Relevance of the problem. In the current context of Ukraine's political landscape transformation, the institutionalization of political parties is of critical importance. There is a significant gap between the formal legal consolidation of party structures and their actual functional capacity. The weakness of parties as stable intermediaries between society and the state leads to high electoral volatility, the dominance of populism, and personalist projects, which destabilizes the electoral process and undermines the quality of democratic representation.

The aim of the study is to provide a theoretical substantiation of the institutionalization of political parties as a fundamental factor in optimizing the electoral process in Ukraine.

Research methods. The scientific validity of the results is ensured by a comprehensive toolkit: the conceptualization method for defining levels and criteria of institutionalization; the historical method for identifying stages of the legal framework of Ukraine's party system; and the systems method for analyzing the origins and consequences of the current institutional crisis. Using the comparative method, the mutual influence of party and electoral systems is examined through the experience of Central and Eastern European and Latin American countries. The neo-institutional approach allowed for the consideration of the electoral process as an environment for the interaction of formal rules and informal practices, while the predictive modeling method helped formulate recommendations for strengthening party autonomy. A comprehensive assessment of the internal state and external influences on the party system was conducted via SWOT analysis, while the content analysis of policy documents and media activity (2019–2026) provided an objective quantification of ideological identity and the level of personalization of political actors.

Results. The study confirmed the predominantly "facade" nature of the institutionalization of domestic parties. It empirically proved a critical erosion of the ideological foundation (ideological markers dropped to 6%) and hyper-personalization of party discourse (leaders are mentioned 6.2 times more often than organizations). It was established that the full-scale invasion caused "discursive convergence," where the dominance of security themes (58%) led to the programmatic unification of political actors. It is proven that optimization of the electoral process is possible only through the creation of legislative incentives to strengthen the financial autonomy of parties, the development of intra-party democracy, and the transition from leadership-driven projects to sustainable ideological institutions. This will minimize electoral anomalies and ensure the systemic stability of the political regime.

Key words: institutionalization of political parties, electoral process, party system, electoral volatility, ideological identity, democratic representation, neoinstitutionalism, political transformation.

Дата першого надходження статті до видання: 14.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 21.05.2026